

KARYN HARVEY

Positive Identity Development: An Alternative Treatment Approach for Individuals with Mild and Moderate Intellectual Disabilities.

NADD, New York, 2009.

és

KARYN HARVEY

Trauma-Informed Behavioral Interventions: What Works and What Doesn't (1st edition).

AAIDD, Maryland, 2012.

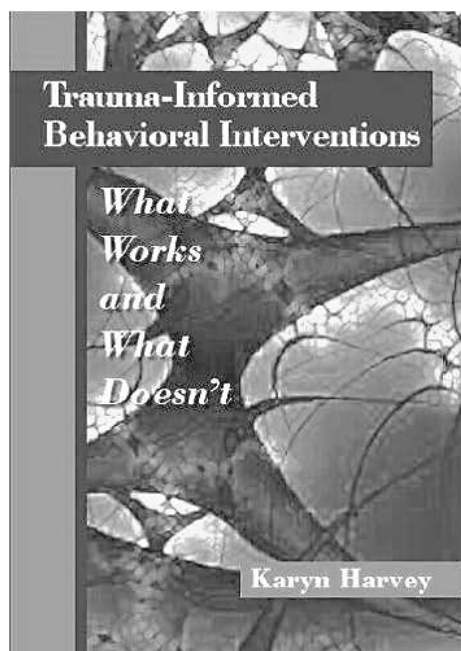
DOI: [10.52092/gyoszc.2023.3.6](https://doi.org/10.52092/gyoszc.2023.3.6)

Számos kutatás igazolta, hogy az intellektuális képességzavarban (továbbiakban IKZ) érintett emberek nagyobb arányban vannak kitéve abúzusnak (Nixon és mtsai., 2017), elhanyagolásnak, rossz bánásmódnak (Dion és mtsai., 2018). A gyakori előforduláson és ennek háttértényezőin túl azonban kevesebb szó esik az abúzus gyakorlatban megnyilvánuló következményeiről, a lehetséges beavatkozás formáiról, támogatásról, szakemberek kliensmunkára való felkészítéséről. Bár a nemzetközi szakirodalomban találunk erre vonatkozó javaslatokat (lásd például McNally, 2022), a hazai gyakorlatban ezek kevésbé hangsúlyosan vannak jelen. Ugyanakkor pont a traumatikus életesemények magasabb száma, a kirekesztés folyamatos megtapasztalása teszi kiemelten fontossá, hogy a klienseinket megfelelően tudjuk támogatni, képesek legyünk olyan, biztonságos környezetet kialakítani, mely nem termeli újra a korábbi negatív tapasztalatokat. Felmerül a kérdés, hogy mi lehet ebben a gyógypedagógus szerepe, hol vannak a kompetenciahatárok – melyeknek tartása egy ilyen érzékeny területen különösen fontos. Ennek meghatározásában segít a trauma feldolgozását célzó (traumafókuszú) ellátások elkülönítése a traumainformált vagy traumatudatos ellátástól.



A bemutatni kívánt két könyv az utóbbi fontosságára hívja fel a figyelmet, melynek alapelvei közé tartozik a biztonságos környezet megteremtése, a megbízhatóság és transzparencia a szervezeten és közösségen belül, a választási lehetőségek és az informált döntéshozatal biztosítása a klienseknek, kölcsönösség és együttműködés az ellátó és a kliensek között, valamint az empowerment megvalósulása mind a személyzet, mind a kliensek számára (McNally, 2022). Ennek megteremtéséhez szükséges az ellátók felkészítése, képzése a trauma prevalenciájával, hatásaival, megnyilvánulásaival/tüneteivel kapcsolatban, továbbá a felmerülő nehézségek kezeléséhez szupervízió biztosítása. Ez segít időben felismerni a trauma jeleit a kliens viselkedésében, aki így eljuttatható a megfelelő pszichológiai ellátásokba, valamint retraumatizációja is megelőzhető.

Ennek a környezetnek a megteremtésére tesz javaslatot Karyn Harvey két könyvében, valamint gyakorlati tanácsokkal és beavatkozási módszerekkel vértézi fel az IKZ-ban érintett személyekkel dolgozó pszichológusokat, gyógypedagógusokat és szociális szakembereket (külön kiemelve, hogy mely feladatokban, területeken mely szakemberek kompetens).



A két könyv tartalmi egymással szorosan összefüggnek, kiegészítik egymást, érdemes őket együtt olvasni, hogy komplex képet kapjunk a tárgyalt jelenségekről. A *Positive Identity Development...* (2009) általánosabban foglalkozik az identitás kérdésével IKZ-ban és csak alfejezetként tekinti át a traumatikus életeseményeket, illetve ezek következményeit és kezelési módjait – bár a könyvet ettől függetlenül is áthatja a traumainformált szemlélet. Itt kiemelt figyelmet kap a pozitív identitás kialakításának támogatása, mely IKZ-ban jelentősen nehezített, sőt egyes szerzők az IKZ-ról mint elsődleges traumáról beszélnek a kliensek életében (Núñez-Polo és mtsai., 2016). A szerző második könyve, a *Trauma-Informed Behavioral Interventions...* (2012) kifejezetten a kihívást jelentő viselkedések kezeléséhez és az ezek háttérben gyakran meghúzódó traumatikus életesemények feldolgozásához, valamint az érintett

kliensek megfelelő támogatásához kíván segítséget nyújtani.

A továbbiakban kiemelek néhány gondolatot, melyek, azt gondolom, leginkább bemutatják a szakember által képviselt szemléletet.

Kiindulópontként a szerző kritikát fogalmaz meg az IKZ populációban kihívást jelentő viselkedésekre ajánlott, jelentős részben viselkedéses módszerekkel kapcsolatban. Szerinte a kizárólag behaviorista elemeket alkalmazó, a korábbi életeseményeket és a személy pszichés szükségleteit elhanyagoló, vagy csak felületesen vizsgáló módszerek és viselkedésmódifikációs tervek használata sokszor a negatív életesemények újratermelését eredményezi, illetve nem szolgálja a kihívást jelentő viselkedések háttérben meghúzódó korábbi tapasztalatok feldolgozását, értelmezését, és ezáltal a személy életminőségének és mentális egészségének javítását. Kiemelném a gondolatot, miszerint kiegyensúlyozott emberek, akik számára megfelelőek a körülmények a pozitív identitás kialakításához,

„nincsenek rákényszerülve”, hogy problémás viselkedéseket használjanak, vagy manipulálják a környezetüket a pszichés szükségleteik kielégítésének érdekében. Gondoljunk csak bele, hogy a mi viselkedéseink mekkora részét teszik ki manipulatív célú viselkedések – teszi fel a szerző a kérdést. Nem túl nagyot. Mégis hajlamosak vagyunk az IKZ-ban érintett kliensek viselkedéseit manipulatív szándékúnak értelmezni és jutalom-büntetés módszerekkel próbálni leépíteni, ahelyett, hogy azokat a hiányokat – biztonság, figyelem, jelentésteli, értelmes tevékenységek, döntési lehetőségek és önrendelkezés – igyekeznénk feltárni, melyek a személyt a problémás viselkedések felé terelik.

Mindkét könyv nagy hangsúlyt fektet a pszichés szükségletek feltárására és ennek mentén a kliens egyéni, pozitív identitás kialakítását szolgáló támogatási tervének kialakítására. Mind a felméréshez (Harvey, 2009, p. 39-48.), mind a támogatási tervhez (Harvey, 2009, p. 49-55., Harvey, 2012, p. 91-120.) ajánl a szerző eszközt, mintát. Azt gondolom, ezek hasznos sorvezetők a felnőtt IKZ kliensekkel való munkában. Ennek mentén azonosíthatóvá válnak a kliens pszichés szükségletei és láthatóvá azok a területek, ahol hiányt él meg. A felmérés segít kontextusba helyezni és értelmezni a kihívást jelentő viselkedéseket. A felmérés elvégzésével a következő területeken gyűjtünk információkat a személytől: kap-e elegendő/megfelelő figyelmet, akár szociális kapcsolataiban, akár a vele dolgozó szakemberektől? Van-e lehetősége megválasztani a tevékenységeit, életkörülményeit, döntéseket hozni az őt érintő kérdésekben? Megvannak-e az eszközei érzelmeinek kifejezésére, szabályozására, vagy a kihívást jelentő viselkedés a frusztráció/düh/szomorúság kifejezésének eszköze? Van-e kellő stimuláció a hétköznapokban, vagy az unalom szüli a problémás viselkedéseket? Vannak-e a személy életében örömteli tevékenységek, feladatok, melyek élvezetet nyújtanak számára, amelyek mellett képes elköteleződni és amelyek értelmet adnak a hétköznapjainak? Ha a jelenlegi helyzetével nem elégedett, vannak-e lehetőségei, képességei, erőforrásai változtatni, kap-e ebben segítséget?

A szerző kiemeli, hogy bár a pszichés szükségletek felmérése és ennek mentén a kliens támogatási tervének elkészítése pszichológusi kompetencia, továbbá szükség esetén a traumaspecifikus – azaz a konkrét traumatikus életesemények feldolgozását célzó – támogatás nyújtása is, ugyanakkor heti egy terápiás ülés a szélesebb szolgáltatási gyűrű szakembereinek bevonása nélkül nem elegendő a valódi életminőség-javuláshoz. Továbbá, a hatékony traumafeldolgozás kiindulópontja a biztonságos környezet megléte, melyet az ellátó intézmény(ek)nek kell megteremteni. Így fontos a klienssel magasabb óraszámú foglalkozó gyógypedagógusok, szociális munkások, gondozók, terápiás munkatársak felkészítése, szemléletformálása és a traumainformált szemlélettel való megismertetése.

Azt gondolom, ebben is hiánypótló a hazai felnőtt IKZ-ban érintett klienseknek szolgáltatás nyújtók számára a két könyv, hiszen bár az *Intézményi főröbely kiváltási terv* módszertani útmutatója javasolja a „kritikus életesemények” (Csumán-Lechner és mtsai, 2017, p. 107.) feltárását a kliens élettörténetében (úgy mint abúzus, elhanyagolás stb.) a szolgáltatás tervezésekor, ugyanakkor a felmérés módjára, a megszerzett információ „felhasználására” nem ad javaslatot, a szakemberek traumainformált szemlélet alkalmazására történő felkészítését nem írja elő.

A *Positive identity development...* a kliensekkel dolgozó személyzet felkészítésére is javaslatot tesz, konkrét gyakorlatokkal segíti a felkészülést a terhelt élettörténettel érkező kliensek ellátására (p. 57-76).

Mindkét könyv esettanulmányokon keresztül segíti a jelenségek megértését és a szerző saját gyakorlati tapasztalatain alapuló eszköztárat is ajánl a kliensmunkához, melyek angol nyelven online

is elérhetőek (NADD, é.n.). Ezek megfelelő felkészültség (és szupervízió) mellett nem csak pszichológusok számára használhatók.

Bár a könyvek megjelenési évei réginek tűnhetnek, azt gondolom, Harvey írásai mind a pszichológusok, mind az IKZ-ban érintett személyek számára szolgáltatást nyújtó intézmények, illetve a gyógypedagógusok és a szakszemélyzet számára hasznos – szemléletváltást ösztönző – keretet nyújthatnak, amire nagyon nagy szükség lenne a jelenlegi ellátórendszerben és a közösségi alapú szolgáltatások kialakításában.

SZAKIRODALOM

- Csumán-Lechner A., Eszik O., Gazsi A., Kovács É., Matolcsi R., Pordán Á., és mtsai (2017). *Intézményi férőhely kiváltási terv. Módszertani útmutató*. Fogyatékos Személyek Esélyegyenlőségéért Közhasznú Nonprofit Kft., Budapest. Letöltve: 2023. 07. 18. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2017/07/IFKT_MODSZERTANI_UTMUTATO.pdf
- Dion, J., Paquette, G., Tremblay, K.-N., Collin-Vézina, D., & Chabot, M. (2018). Child Maltreatment Among Children With Intellectual Disability in the Canadian Incidence Study. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities, 123*(2), 176–188. <https://doi.org/10.1352/1944-7558-123.2.176>
- McNally, P. (2022). *A Framework for the Implementation of Trauma Informed Care in Residential and Supported Living Services for Adults with a Learning Disability*. https://www.ulster.ac.uk/_data/assets/pdf_file/0004/1446412/A-framework-for-the-implementation-of-Trauma-Informed-Care-in-residential-and-supported-living-services-for-adults-with-a-learning-disability.pdf
- National Association for the Dually Diagnosed (NADD) (é.n.). *Materials for Positive Identity Development*. Letöltve: 2023. 07. 14. <https://thenadd.org/materials-for-positive-identity-development/>
- Nixon, M., Thomas, S. D. M., Daffern, M., & Ogloff, J. R. P. (2017). Estimating the risk of crime and victimisation in people with intellectual disability: A data-linkage study. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology, 52*(5), 617–626. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1371-3>
- Núñez-Polo, M. H., Carrasco, A. A., Muñoz, I. B., Zapata, M. R., & Cafranga, A. M. (2016). Integrative Therapy Focused on Trauma for People with Intellectual Disability (ITT-ID): A Therapeutic Answer to Abuse and Intellectual Disability Experience in the Individual and the Family. *Journal of Intellectual Disability - Diagnosis and Treatment, 4*(1), Article 1. <https://doi.org/10.6000/2292-2598.2016.04.01.4>

Horváth Sára